

KONKURENTS

Jevgeni Tverdohlebov

Slaidid-õppematerjal üliõpilastele õppeaines konkurentsioigus

ISBN 978-9949-18-421-7

November 2003, Tallinn

Konkurents mõiste

- Konkurents on turusuhetes osalejate omavaheline võistlus.

Kõlvatu konkurents on vaba ettevõtlust ja ausa konkurentsiga kahjustav ebaaus äritegevus või heade kommete ja tavadega vastuolus olevad teod, sealhulgas:

- eksitava teabe avaldamine, avaldamiseks esitamine, tellimine;
- konkurendi või tema kauba halvustamine (sh võrdlev reklaam);
- konfidentsiaalse teabe kuritarvitamine;
- konkurendi töötaja või esindaja ärakasutamine;
- kaupade müügi kõlvatu piiramine või soodustamine.

Konkurentsi liigid

- Vertikaalne
- Horisontaalne

Konkurentsioiguse mõiste

Konkurentsioigus on kaubandusõiguse valdkond, mis reguleerib ausa konkurentsi tagamise meetodeid ja aluseid.

Kaubandusõigus on eraõiguslike normide kogum, mis:

- korraldab seadusega tunnistatud kaubanduslike toiminguid ja suhteid ning
- reguleerib kaupmeeste tegevust.

Alternatiivmääratlus: õigusharudevaheline instituut, millesse kuuluvad ausa konkurentsi tagavad normid

Konkurentsioõiguse ajalugu

- Esimene konkurentsialane seadus (tuntud kui Shermani seadus) võeti vastu 1890.a. Ameerika Ühendriikides (seadus keelustas monopoolse tegevuse ning kuulutas kõik ettevõtevahelised konkurentsi piiravad kokkulepped illegaalseteks);
- Eesti konkurentsiseadus võeti vastu 1998. aastal, alates 1. oktoobrist 2001.a. kehtib uus konkurentsiseadus.

- Антимонопольное законодательство (antitrust law), широко распространившееся во всех странах с момента принятия в США в 1890 г. знаменитого Акта Шермана, давно считается "респектабельной", "неидеологической" частью законодательства, полезность которой, как правило, не оспаривается. Более того, термин-синоним - *"конкурентное право"* - заставляет воспринимать данный вид законодательства как нечто, тесно связанное с идеей свободного рынка. Однако на самом деле *свободный рынок и антимонопольное законодательство - не связанные понятия: выбор одного означает исключение другого*

Konkurentsioiguse koht oigusharude süsteemis

Põhiseadus

Allikad

Euroopa Leping (§ 63, 68, 96) ja **muud** rahvusvahelised kokkulepped, EL aktid

Seadused (TSÜS, ÄS, VÕS, KonkS, KarS, RekS, KrMK, RPS, TLS, ATSS, VTMS **jt**)

Täitevõimu määrused (**VVm** 05.08.2003 nr 214; 17.12.2002 nr 410; 03.12.2002 nr 370; 18.06.2002 nr 195,196; 30.04.2002 nr 141; 02.10.2001 nr 314; 25.09.2001 nr 295-307; **rahandusministri m** 17.10.2001 nr 92, 07.09.2002 nr 78; 29.08.2003 nr 86; **maj-ja kom, min m** 06.11.2002 nr 1-3 ja **muud**)

KOV määrused (Tallinna LvK 18.04.2002 nr 26, 27 ja **muud**)

Tavad

Kohtupraktika (3-2-1-69-02, 3-2-1-1-03, 3-2-1-16-98, 3-2-1-22-97)

Halduspraktika

Soovitatav kirjandus

Konkurentsiseadus : kommentaarid / Sirje Adamson, Ants Kukrus, Margit Lahevee ... jt. Tallinn, 2003. ISBN 9985-59-360-X

Конкурентное право. К.Ю.Тотьев.
Москва, 2000. ISBN 5-16-000224-3

Ajakiri Juridica 1995-2003

Konkurentsipoliitika põhisuunad

- Kartellikeeld
- Ühinemiskontroll
- Kuritarvitusjärelvalve
- Ositamine

ISESEISVALT!

Põhimõisted

- Ettevõtja
- Kaubaturg
- Turukonkurents ja selle liigid
- Konkurentsi kahjustav kokkuleppe
- Erand, grupierand
- Turguvalitsev ettevõtja ja selle liigid
- Koondumine

Legaaldefiniitsioonid on Konkurentsiseaduses
Teoreetilised määratlused - Juridicas

Seminariküsimused 1

- Konkurentsiseaduse kohaldamisala
- Ettevõtja mõiste ja liigid
- Konkurentsi kahjustav kokkuleppe
- Erand, selle liigid ja andmise menetlus

Seminariküsimused 2

- Turguvalitsev ettevõtja
- Turguvalitseva ettevõtja seisundi kuritarvitamine
- Koondumise mõiste ja osalised
- Koondumise tingimused, piirangud ja menetlemine

Seminariküsimused 3

- Riigiabi ja selle eesmärgid
- Riigiabi andmise menetlus
- Riigiabi väärkasutamine ja tagastamine
- Vaidlusaluse riigiabi juhtumi menetlus, riigiabi aruandlus

Seminariküsimused 4

- Kõlvatu konkurents, selle liigid ja tuvastamine
- Järelevalveasutused konkurentsi valdkonnas
- Järelevalve asutuste pädevus
- Konkurentsialased süüteod (kuriteod, väärteod), sanktsioonid nende toimepanemise eest, isikud, kellel on õigus määrata karistusi

Konkurentsioõiguse ese

1. Konkurentsiga seotud suhted

vt järgmine slaid

2. Suhted monopolivaldkonnas:

- Loomulike monopolide subjektide tegevus ja selle reguleerimine
- Riigi- ja ajutiste monopolide reguleerimine

Konkurentsiga seotud suhted

- Olevate konkurentide tegevus ja vastastikune mõju
- Potentsiaalkonkurentide tegevus
- Turu subjektide koosseisu riiklik reguleerimine
- Pahauskse konkurentsi ja monopolistliku tegevuse tõkestamine
- Majanduskontsentratsiooni ja monopolivastane järelevalve
- Hävitava välismaalase konkurentsi ärahoidmine
- Majandussubjektide riigiabi ja soodustuste andmine
- Turule sisenemise ja sellelt väljumise takistuste reguleerimine

Konkurentsioõiguse meetodid

Dispositiivsus ja kooskõlastatus (konkureerides, majandussubjektid iseseisvalt otsustavad paljud oma konkurentsipoliitika taktilisi ja strateegilisi küsimusi)

Imperatiivsus, võimule alluvus (rakendatakse peamiselt majandustegevuse monopolivastasel reguleerimisel, nt haldusakti andmine majandussubjekti suhtes)

Dispositiivsuse ja imperatiivsuse vastastikune seos on tingitud erahuvide järgimise ja avalike huvide kaitsmise vajadusega

Konkurentsioõiguse põhimõtted

1. Üldõiguslikud

2. Eripõhimõtted (omased ainult konkurentsioõigusele)

Üldõiguslikud põhimõtted

- Majandustegevuse vabadus
- Turusuhete riiklik reguleerimine
- Seaduslikus

Eripõhimõtted

- Heauskse konkurentsi toetamine;
- Turgude monopoliseerimise ja pahauskse konkurentsile suunatud majandustegevuse lubamatus;
- Loomulike-ja riigimonopolide erireguleerimine;
- Ühtse majandusruumi põhimõte (turujagamine on keelatud);
- Eri- ja avalike huvide eristamine ja kaitse;
- Antimonopoolse reguleerimise efektiivsus;
- Turuvõimu kuritarvimiste keeld;
- Eelneva- ja järgneva monopolivastase kontrolli kooslus;
- Kodumaiste ettevõtjate kaitse kõlvatu konkurentsilt välismaalt.

Konkurentsi riiklik reguleerimine

- 1) Riiklik eritegevus
- 2) Seadusega lubatud piirides majandustegevuse vabaduse tagamine

Konkurentsi toetamine – riigi kohustuslik tegevus, mis teostatakse riigiorganite ja ametiisikute kaudu ja on suunatud heauskliku konkurentsi tekkimise, arenemise ja püsimise tingimuste loomisele, samuti monopolistliku tegevuse ja pahauskse konkurentsi tõkestamisele.

Riigi kohustusele vastab ettevõtja õigus osaleda heauskses konkurentsis.

Riiklik eritegevus

Seisneb kohtu- ja haldusorganite tegevuses.

- Igaüks oma õiguste kaitseks võib pöörduda kohtusse. Kõlvatu konkurents tuvastatakse tsiviilkohtumenetluse korras. Halduskohtumenetluse korras lahendatakse kaebused haldusorganite tegevusele.
- Konkurentsi küsimustega tegelevad asutused kuuluvad haldusvõimule ja vahetult teostavad riigi konkurentsipoliitikat ning majandussubjektide õiguste ja seaduslike huvide kaitset halduskorras.

Konkurentsi küsimustega tegelevad asutused

- Konkurentsiamet
- Rahandusministeeriumi finantspoliitika osakonna **riigiabi ja riigihangete talitus**
- Eesti Kaubandus-Tööstuskoda
- Euroopa Komisjoni Konkurentsi peadirektoraat

Konkurentsiseaduse iseloomustus

KonkS on jõustunud 1.10.2001 ja asendas 1998 aastal jõustunud konkurentsiseadust.

KonkS on turusuhete riikliku reguleerimise instrumendiks

KonkS on eksterritoriaalne (kohaldakse ka tegevusele, mis toimub Eesti väljaspool, kuid kahjustab konkurentsi Eestis), vt KonkS § 1 lg 2;

KonkS kohaldatakse kõiki õigussubjektidele, õigussubjektiks mitteolevatele ühendustele, riigi- ja KOV üksustele (va vastutus), vt KonkS § 2;

KonkS-s on loovad, ennetavad ja karistavad normid.

Haldus- ja kohaliku võimu aktid

Antakse seaduses sätestatud volitusnormide alusel ja piirides:

- Valitsuse poolt;
- Rahandusministri poolt;
- Majandus- ja kommunikatsiooniministri poolt;
- KOV- ja selle üksuste poolt.

Valitsuse aktid

Määrused: riigiabi andmise eritingimuste kehtestamine KonkS § 31 lg 6 alusel

Korraldused: riigiabi loa andmine § 48 lg 3 alusel.

Rahandusministri aktid

Määrused: riigiabi taotluste vormi ja selle täitmise korra kinnitamine § 34 lg 2 alusel,

Käskkirjad: riigiabi loa andmine § 34 lg 1 alusel,

Ettekirjutused: riigiabi andmise peatamise, tagastamise, intressi nõudmise, teabe esitamise, loa taotlemise või sunniraha määramise küsimustes § 42-46 alusel.

Majandus- ja kommunikatsiooniministri aktid

Määrused: nõuete erandi- ja erandi kehtivuse tähtaja pikendamiseks esitatavale taotlusele, taotluse esitamise korra, koondumise osalise käibe arvutamise juhendi, koondumise teate esitamise juhendi kehtestamise § 10 lg 1, § 24 lg 6, § 26 lg 5 alusel;

Ettepanekud: grupierandi andmise kohta § 7 alusel.

KOV aktid

- Määrused: § 30 lg 1, 31, 33

Majandustegevuse vabaduse tagamise aluseks on:

- Majandusruumi ühtsuse põhimõte;
- Kaupade, teenuste ja finantsvahendite vaba liikumise põhimõte;
- Majandustegevuse vabaduse põhimõte;
- Konkurentsi toetamise põhimõte.

Turu ja kaubaturu mõisted

Turu määratlus (õiguslane):

- Turg on vastastikku vahetuse eesmärgil teostatavate tehingute kogum.

Mõiste kaubaturg on kitsam:

- Kaubaturg on ostja seisukohalt asendatavate kaupade käibimise ala kogu Eesti territooriumil või selle osal (vt KonkS § 3 lg 1).

Konkurentsiolukorda hindamine kaubaturul

Näitajad:

- Turu subjektide koosseis;
- Kaubaturu tootepiirid;
- Kaubaturu geograafilised piirid;
- Kaubaturu käive (maht);
- Ettevõtja osa kaubaturul;
- Kaubaturu struktuur, selle liigid ja näitajad;
- Kaubaturule sisenemise tõkked;
- Ettevõtja turuvõim.

Turusubjektide koosseis

Turusubjektide koosseisu kuuluvad:

1. kõik turul tegutsevad ettevõtjad (KonkS § 2 tähenduses) ja
2. kõik konkreetsete ettevõtjate käest kaupa ostavad ostjad (ka töö või teenuse tellijad).

Kaubaturu tootepiirid

Kaubaturu tootepiiride kindlakstegemine on konkreetse kauba ja selle asendajate (vahetlikud kaubad) väljaselgitamine.

- Kaup on müügiks või vahetuseks ettenähtud aineeline või mitteaineline toode (sh töö või teenus).
- Vahetlikud kaubad on talitusotstarbe, hinna, tehniliste omaduste, realiseerimis- ning kasutustingimuste, tarbimis- ja muude omaduste alusel niivõrd võrreldavate kaupade grupp, et ostja tegelikult asendab või on valmis asendada neid tarbimise jooksul. Kui konkreetse kauba hind tõuseb, eelistab ostja mõtlemiseta teist kaupa (tõstetud hinnaga kauba asendajat).

Kaubaturu geograafilised piirid

Kaubaturu geograafilised piirid on territoorium, millel ostjatel on majandusvõimalus omandada vaadeldava kauba ning väljaspool sellist territooriumi selline võimalus puudub.

- Kui ostjad peavad ühe kauba, mis müüakse ühel territooriumil, teise kauba, mis müüakse teisel territooriumil, asendajaks, siis need territooriumid on üks ja sama antud kauba geograafiline turg.

Turu piiritlemise näide

Näiteks *United Brands v. Commission* kaasuses oli vaja kindlaks teha, kas süüdistatav kuritarvitas oma valitsevat seisundit banaaniturul. See sõltus suuresti sellest, kas banaanid moodustavad eraldi kaubaturu või osa laiemast värskete puuvilja turust üldse. Süüdistatav domineeris selles osas, mis puudutas banaane, kuid mitte värskete puuvilja turul üldiselt. Kohus otsustas, et banaanil on kindlad omadused, mis on piisavalt eristatavad, et vaadelda seda kui konkreetse kaubaturu esindajat. Sellisele järeldusele jõudis Kohus hoolimata sellest, et teiste puuviljade kättesaadavuse korral banaanide hind mõnikord langes, mis võinuks tähendada, et teatud piirini on banaanid asendatavad teiste puuviljadega.

Kaubaturu käive

Kaubaturu käive on konkreetse kauba geograafilistes piirides realiseerimise üldmaht.

Kaubaturu käive arvestatakse rahalises väljenduses või muu võrreldava näitaja alusel (vt KonkS § 3 lg 2).

Ettevõtja osa kaubaturul

Ettevõtja osa kaubaturul on suhe tema poolt turul realiseeritud kauba ja kaubaturu käive (kauba realiseerimise üldmaht) vahel.

$$D_i = V_i / V_m$$

D_i – ettevõtja osa kaubaturul

V_i – ettevõtja poolt realiseeritud kauba maht

V_m – kauba realiseerimise üldmaht kaubaturul

Arvestustel võetakse arvesse nii tegelikud kui ka võimalikud konkurendid

Kaubaturu struktuur ja selle näitajad

Kaubaturu struktuur on konkreetse turu iseloomulike näitajate kooslus:

- 1) ettevõtjate arv ja suurus;
- 2) erinevate ettevõtjate kaupade samasuse ja erinevuse määr;
- 3) turule sisenemise ja sealt väljumise kergus;
- 4) turuinformatsiooni kättesaadavus.

Kaubaturu struktuuri liigid

Sõltuvalt kaubaturu struktuuri näitajate kooslusest eristatakse järgmised kaubaturu struktuuri liigid:

- 1) täiuslik konkurents – hulgalised väikesed ettevõtjad, ühtlane kaup, vabad sisenemine ja väljumine;
- 2) monopolistlik konkurents - hulgalised väikesed ettevõtjad, mitteühesugused kaubad, vabad sisenemine ja väljumine;
- 3) oligopol – vähesed suured või väikesed ettevõtjad, ühtlane või mitteühtlane kaup, sisenemine ja väljumine on takistatud;
- 4) monopol – üks ettevõtja, unikaalne kaup, sisenemine ülesaamatu.

Kaubaturule sisenemise tõkked

- Tõkkeks on iga asjaolu, mis segab uuele ettevõtjale võrdsetel tingimustel konkureerida juba tegutsevate kaubaturul ettevõtjatega.

Tõkete liigid

Majanduslikud piirangud (riigi hinna- või krediitipoliitika, kasumi norm, arвете maksmata jätmine);

Halduspiirangud (tegevusliikide litsentseerimine, sisse- või väljaveo piiramine võimuorganite poolt);

Turuinfrastruktuuri puudused (transpordi, side, infoteenuste puudumine);

Ettevõtjate vertikaalühendused (firmasisesed sidemed ning nende mõju konkurentidele, kes ei kuulu vertikaalstruktuuridele);

Ettevõtjate majandusstrateegia (müüjate hinna-, müügi- ja patendieripoliitika);

Mahu efekt (minimaalne efektiivne mahtantud kaubatutul on kõrg); **ja muud**

Ettevõtja turuvõim

E.t. on majandussubjekti võimalus mõjutada tehingute tingimustele vastaval turul või raskendada turule sisenemise teiste majandussubjektide jaoks.

E.t. mõõdetakse kolme näitajate alusel:

1. Kaubaturu struktuuri näitaja – analüüsitakse ettevõtja seisund kaubaturul (võetakse kokku müüjate arv kaubaturul ja võrreldakse nende osad);
2. Efektiivsuse näitaja – hinnatakse majandussubjekti tegevuse efektiivsus (kasumi ja rentaabluuse hälvitus keskmistest näitajatest majandusharus);
3. Võistluse näitaja – analüüsitakse majandussubjekti tegevuse sõltuvus tema konkurentide tegevuse tulemustest (arvutatakse nõudluse hinnaelastsus, jälgitakse kauba müüja hinnakujundust).

Turguvalitsev seisund

TvS on ettevõtte turuvõim, mis võimaldab tegutseda kaubaturul konkurentidest, varustajatest või ostjatest sõltumatult ning takistada tõhusa konkurentsi säilitamist kaubaturul.

Turguvalitsev seisund tuvastatakse:

- kvalitatiivnäitaja alusel - ettevõtja osa kaubaturul (vähemalt 40% kaubaturu käibest), vt KonkS § 13 lg 1 **või**
- kvantitatiivnäitaja alusel (vt järgmine slaid).

tuuvastamine kvantitatiivnäitaja

1. Majandussubjekti **alusel** kaubana vaadeldava konkreetse toodangu tuuvastamine. Kogutakse teabe majandussubjekti poolt turule toodud kauba mahtudest.
2. Kaubaturu piiritlemine. Tuuvastatakse kaubaturu käive ning geograafilised ja tootepiirid.
3. Majandussubjekti võimaluste tuuvastamine mõjutada turgu, piirata konkurentsi, või teiste majandussuhete osalejate huvisid, tegutseda sõltumatult konkurentidest, varustajatest või ostjatest (nt ainuõigust omav ettevõtja). Vt KonkS § 13, 14, 15.

Turguvalitseva seisundi tuvastamise õiguslikud

tagajärjed

Turguvalitseva seisundi saavutamine on ettevõtja efektiivse töö tulemus ja ei ole iseenesest keelatud, kuid turguvalitseval ettevõtjal võib tekkida kiusatus kuritarvitada oma seisundit. Kuritarvitamine on keelatud ja karistatav (KonkS § 16, KarS § 399, 402).

Turguvalitseva seisundi tuvastamine omab tähtsust:

1. Vastutusele võtmisel KarS § 399 või 402 järgi;
2. Koondumise kontrollimisel (§ 22 lg 2, 27 lg 3);
3. Ettevõtja kontrollimisel (KonkS § 57 lg 1 p 5, § 62 lg 1 p 5).

Konkurentsi piiravad kokkulepped

- Nt hinnakokkulepped (kartell), mis võetavad tarbijalt võimaluse saada tänu pakkujate vahelisele konkurentsile konkurentsivõimelist hinda (eriti puudutab mitteelastse kaupu). Tarbija ei saa valida eri hinna vahel.
- Turul tegutsemise tingimuste kindlaksmääramine (tootmise või turu jagamine). Kahjustatakse ettevõtjate huve.
- Diskrimineerivate tingimuste kehtestamine ettevõtetele, kes ei ole kokkuleppega ühinenud, ning asetamine neid ebasoodsasse olukorda.

Kui kokkuleppe on kasulik, tehakse kokkuleppe keelust erand

Erand

Et kokkuleppele võiks teha erandi, peab olema täidetud neli tingimust:

- Lepe peab parandama tootmist või kaupade levitamist või edendama majanduslikku progressi
- Vahe- või lõpptarbijad peavad saama lepest tulenevast kasust õiglase osa
- Konkurentsi piiramine peab olema nende tingimuste täitmiseks hädavajalik
- See ei tohi kõrvaldada konkurentsi vastavate kaupade või teenuste olulise osa suhtes

Kohustuslikud tingimused!

Ühinemine (koondumine)

- Vt KonkS § 19

Ühinemise osalised

- § 20

Ühinemiste kontroll

- Iseenesest ühinemine on kasulik, kuna suurel ettevõttel on rohkem võimalusi konkurentsivõimeliseks jääda, rakendada uurimistöö ja tootearenduse, koondada personali, mis alandab tootmis- või turustuskulusid.
- Et hoida ära võimalikku kuritarvitust, keelatakse siiski ühinemine, mis tekitab turguvalitseva seisundi või tugevdab seda (nt kahe suure grupi ühinemine, mille tulemusena need saavutavad turguvalitseva seisundi)
- Ühinemiseks nõutakse konkurentsiameti peadirektori nõusolek

Liberaliseerimine

- Ametiasutused võivad anda riigi- või eraettevõtetele erioigusi, eriti monopoolseid õigusi, et need saaksid osutada universaalteenuseid [vt **TKS eelnõu § 2 p 6**] (post, raudteetransport, elektri tootmine ja turustamine, telekommunikatsioon). Eriõigused tavaliselt vastavad vastutusele, mis kaasneb avaliku teenuse osutamisega, kuid ei tohi erioigused olla suuremad, kui selle teenuse osutamiseks vaja, muidu tekib konkurentsi piirav olukord.

Monopoli vältimiseks püütakse tekitada konkurentsi, sest enamasti monopoliga kaasnevad kõrged hinnad, madal kvaliteet, uuenduste ja investeringute mahajäämus.

Riigiabi

- Riigiasutuse antud abiga toetatakse tavaliselt ettevõtjat, majandustegevust või regiooni, et edendada selle arengut või leevendada raskusi.

Riigiabi kontroll

- Riigiabi, mis kahjustab konkurentsi, on keelatud (nt, on keelatud riiklikud toetused, millega püütakse käigus hoida kahjumis ettevõtet, millel pole taastumislootust).

Kaebuse esitamine

Konkurentsiametile:

- kui juhtum puudutab ainult Eestit ja ei mõjuta liikmesriikide vahelist kaubandust

Euroopa Komisjonile või konkurentsiametile:

- Kui ilmuvad oletatava konkurentsi piiramise tunnused, mis võivad mõjutada liikmesriikidevahelist kaubandust

Vastutus kõlvatu konkurentsiga või tarbija õiguste rikkumisega tekitatud kahju eest

- KonkS § 73¹, 73² – kuni 50 000
- Menetlus – KonkS § 73⁴
- KarS 44, 399-402 – kuni 25 000 000 või kolmeaasta vangistuseni